

Öyrənmənin bərpasından təhsilin transformasiyasına

“ Son üç il ərzində pandemiya uşaqların öyrənməsinə ciddi maneələr yaradıb və əvvəllər də mövcud olan qlobal öyrənmə böhranını daha da gücləndirib. Öyrənməyi bərpa etmək və təhsil sistemlərini daha yaxşı qurmaq məqsədilə bu fürsətdən istifadə etmək üçün təcili hərəkətə keçməliyik”. Bu barədə OECD, UNESCO-nun Statistika İnstitutu, UNICEF və Dünya Bankının “Öyrənmənin bərpasından təhsilin transformasiyasına” adlı yeni birgə hesabatında qeyd olunur.

UNESCO-nun təhsil üzrə baş direktorunun köməkçisi Stefania Giannini, UNICEF-in təhsil və yeniyetmələrin inkişafı üzrə qlobal direktoru Robert Jenkins, Dünya Bankının təhsil üzrə qlobal direktoru Xavye Saavedra, OECD-nin Təhsil və bacarıqlar departamentinin rəhbəri Andreas Şleyxer tərəfindən hazırlanmış hesabatda bildirilir ki, bir çox ölkələr hələ də öyrənmə itkisini həll etmək üçün məqsədyönlü və sübut edilmiş addımlar atmır. BMT-nin IV Davamlı İnkişaf Məqsədinə nail olunmasını təmin etmək məqsədilə təhsilin transformasiyası üçün əlavə düşünmə və təhlil tələb olunur. “Öyrənmənin bərpasından təhsilin transformasiyasına” bir sıra ölkələrin postpandemiya dönməsində öyrənmənin bərpası üçün hansı irəliləyişlər əldə etdiyini araşdırır: hər bir uşağı əhatə etmək və məktəbdə saxlamaq; tədrisin səviyyəsini mütemadi olaraq qiymətləndirmək; fənlərin əsaslarını öyrətməkdə prioritetlər qoymaq; təlimin səmərəliliyini artırmaq; psixososial sağlamlığı və rifahı inkişaf etdirmək.

Hesabatda qeyd olunur: “Biz görürük ki, ölkələr təhsilin bərpasına yönəlmiş tədbirlərin həyata keçirilməsində müəyyən irəliləyiş əldə etsələr də, uşaqların təhsili və ümumi rifahı naminə pandemiyanın nəticələrini dərhal yumşaltmaq üçün səylərimizi aktivləşdirməliyik. Lakin bu problemin miqyasını nəzərə alsaq, tədris prosesinin səmərəli, ədalətli və davamlı olması üçün o, həm də transformasiya xarakteri daşmalıdır”.

Hesabat müəllifləri sənəddə “COVID-dən sonra öyrənməni necə bərpa edə bilirik və təhsili daha yaxşıya çevirə bilirik?” sualına cavab axtarıb və ölkələrə tövsiyələrini çatdırır. Beləliklə, bizə nə lazımdır...

Öyrənməyi bərpa etmək və təhsil sistemlərini daha yaxşı qurmaq məqsədilə bu fürsətdən istifadə etmək üçün təcili hərəkətə keçməliyik

1. Hər bir təhsilə qatnaq saylarını həyata keçirin

Hər bir uşağın tədrislə əhatə olunmasını təmin etmək təhsilin bərpasının ümumi əlamətidir. Ölkələrin əksəriyyəti ibtidai və orta təhsil səviyyələrində məktəbə avtomatik qəbul və uşaqların məktəbə qayıtması məqsədilə icmaları səfərbər etmək kampaniyaları kimi tədbirlər görürlər. Bununla belə, ölkələrin dörd-də biri hələ məktəbə qayıdan və qayıtmayan uşaqlar haqqında məlumat toplamayıblar. Həqiqi transformasiya təhsil sistemləri üçün biz həssas qrupların təhsil imkanlarını istisna edən maneələri aradan qaldırmalı, təhsil hüququnun milli qanunvericilik və normativ çərçivədə tam nəzərə alınmasını təmin etməli, çevik təhsil modellərini möhkəmləndirməli, ayrı-ayrılıqda və real vaxt rejimində gücləndirilmiş təhsil idarəetmə - informasiya sistemlərinə sərmayə qoymalıyıq.

2. Uşaqların öyrənmə səviyyələrini qiymətləndirin

2022-ci ilin mart ayında mövcud tədqiqatların nəzərdən keçirilməsi göstərir ki, ölkələrin 20 faizindən az hissəsi məktəblərin bağlanması tədris prosesinə faktiki təsiri barədə məlumat dərc edib. Uşaqlar məktəbə qayıdarkən, təhsil siyasəti və təlimatlarımızı əsaslandırmaq üçün biz onların nə bildiklərini, anladıklarını və edə biləcəklərini qiymətləndirməliyik.

2021-2022-ci tədris ilində əksər ölkələrin, xüsusilə riyaziyyat və oxu üzrə standartlaşdırılmış test proqramlarını (genişmiqyaslı qiymətləndirmə və yüksək dərəcəli imtahanlar da daxil olmaqla) bərpa etməsi fakti ümidvericidir, lakin ölkələrin yalnız kiçik bir hissəsi məktəblərin bağlanması uşaqların müasir dünyada uğur qazanması üçün eyni dərəcədə vacib olan koqnitiv bacarıqlara təsirini anlamağa çalışır.

Müxtəlif qiymətləndirmə fəaliyyətləri, o cümlədən formativ və rəqəmsal qiymətləndirmə kimi müxtəlif texnologiyalardan istifadə etmək şagirdlərə necə və nə öyrəndiklərini daha yaxşı başa düşməyə kömək edə bilər. Həmçinin müəllimlərə şagirdlərinin öyrənməsində inkişafa hansı amillərin mane ola və ya asanlaşdırma biləcəyini anlamağa kömək edə bilər.

3. Kurikulum standartlarını şagirdlərin bilik səviyyələrinə uyğun prioritet edin

Uşaqların öyrənmə itkisindən daha tez sağalmasına kömək etmək üçün kurikulumda fundamental bilik

və bacarıqlara üstünlük verməliyik. Bir çox ölkələrdə uşaqlar pandemiya əvvəl də təməl bacarıqlara malik deyildilər və həddindən artıq yüklənmiş kurikulumlar, xüsusən də məktəblərin uzun müddət bağlanması sonraları onlara çətin gəlir. Pandemiya zamanı tədris vaxtının itirilməsinə baxmayaraq, ölkələrin yarısından azı ibtidai və orta səviyyələrdə kurikulum düzəlişlərinin həyata keçirildiyi haqqında məlumat verməmişdir. Tədris proqramlarının transformasiyasını dəstəkləmək üçün ölkələr kurikulumun birgə layihələndirilməsi və düzəlişlərinin asanlaşdırılmasında iştirak edən müəllimlərlə kurikulumun, qiymətləndirmənin və təlimatın daha güclü uyğunluğunu təmin etməli olacaqlar.

4. Sübut olunmuş tədbirlərlə təlimin effektivliyini artırın

Narahatedici hal odur ki, yalnız bir neçə ölkə öyrənmə itkisini azaltmaq üçün sübut edilmiş tədbirlərə sərmayə qoyur: ölkələrin yalnız 39 faizi tədris vaxtının artırılması, 29 faizi tədris proqramları üzrə və 16 faizi hədəfli təhsil üzrə tədbirlərin həyata keçirilməsi barədə məlumat verib. Xüsusi proqramlar əvəzinə ölkələr çoxillik elmi əsaslı tədbirlər keçirməli və siniflərdə bərpa prosesinin ön tərəfində olan müəllimlərə geniş dəstək göstərməlidirlər. Daha uzunmüddətli transformasiya üçün ölkələr müəllimlərin işə qəbulu üçün lisenziyalaşdırma və akkreditasiya sxemlərini təkmilləşdirməli, adekvat mükafatlandırma və iş şəraiti vasitəsilə müəllimlərin rifahını yüksəltməklə müəllimliyi cəlbədiçə çevirməlidirlər. Müəllimlərin peşəkar inkişafı davamlı, məqsədyönlü və diqqət mərkəzində olmalıdır və rəqəmsal bacarıqlar və texnologiyadan səmərəli istifadə üçün təlimləri əhatə etməlidir. Bu siyasətin hazırlanması və planlaşdırılması zamanı müəllimlərin özlərini də sosial dialoq əsasında siyasətin hazırlanması prosesinə fəal cəlb etmək lazımdır.

5. Uşaqların ümumi rifahını da inkişaf etdirin

Öyrənməyə mənfəi təsirləri ilə yanaşı, pandemiya uşaqların psixi sağlamlığına və ümumi rifahına da təhlükə yaradıb. Məktəblərin yenidən açılması bütün uşaqların əsas xidmətlərə daha çox müraciət etməklə təhlükəsiz və dəstəkləyici öyrənmə mühitinə malik olmalarını təmin etmək üçün müstəsna imkan yaradır. Bununla belə, ölkələrin üçdə ikisindən az hissəsi ibtidai və orta səviyyəli şagirdlər və müəllimlər üçün psixososial dəstək və psixi sağlamlıqla bağlı tədbirlərin həyata keçirilməsi barədə məlumat verib. Gələcək sarsıntılara qarşı dayanıqlığı gücləndirmək üçün təhsil, uşaqların müdafiəsi, səhiyyə və qidalanma da daxil olmaqla sektorlar arasında əməkdaşlıq vasitəsilə məktəblərin bütün cəmiyyətə yanaşması vasitəsilə hərtərəfli xidmətlər göstərməsini təmin etmək üçün şagirdlərin və müəllimlərin ehtiyaclarını başa düşmək çox vacibdir.

Nəhayət, təhsilin bərpası və transformasiyası üçün təhsilin davamlı və ədalətli maliyyələşdirilməsi zəruridir. 2020-ci ildən 2021-ci ilə qədər daha çox ölkə (ibtidai və orta səviyyələrdə 77 faiz) ibtidai və orta təhsil səviyyələrində təhsil üçün maliyyə vəsaitini artırdığını bildirsə də, sorğunun üçüncü rübündə əvvəlcədən gözlənilməyindən daha çox ölkələrin gəlirlərində böyük boşluqlar var.

Aşağı və orta gəlir səviyyəsi olan 10 ölkədən dördündən azı yüksək gəlir səviyyəsi olan 10 ölkədən doqquz ilə müqayisədə öz təhsil büdcələrinin artıdığını bildiriblər. Artan maliyyə təzyiqi və inflyasiya səbəbindən dövlət xərclərinin ümumi həcmi gərgin olduğundan, aşağı və orta gəlir səviyyəsindən aşağı ölkələrdə təhsil xərclərinin təhsilin itirilməsindən nəticələrini yumşaltmaq üçün lazım olan təcili tədbirlərin görülməsi üçün kifayət qədər olmaması riski mövcuddur. Təhsilin maliyyələşdirilməsinin, o cümlədən bölüşdürülmədə prioritetlərin müəyyənləşdirilməsi, maliyyə resurslarının cəlb edilməsi və investisiya qoyulması metodlarının yenidən nəzərdən keçirilməsi və xərclərin səmərəliliyinin artırılması üçün innovasiyaların təşviqi davamlı, uzunmüddətli yaxşılaşmalar üçün zəruridir. Hesabat müəllifləri qeyd edirlər ki, dəyişən Təhsil Sammitində biz qlobal təhsil böhranı və öyrənmə itkilərinin bərpası və təhsilin transformasiyası istiqamətində fəaliyyətin səfərbər edilməsi zərurətində diqqət yetirdik. Buna nail olmaq üçün biz həmişəki kimi, pandemiya əvvəlki yollardan geri çəkilməliyik. Bizim cəsarətli, yeni islahatlara ehtiyacımız var ki, bütün təhsil sistemləri neinki pandemiyanın təsirlərindən sağolsun, həm də bütün uşaqların öyrənmə və öz potensiallarını inkişaf etdirə biləcəyi gələcəyə doğru daha yaxşı inkişaf etsin.

Qeyd edək ki, 2022-ci ilin aprel-iyul aylarında OECD, UNESCO Statistika İnstitutu (ISYU), UNICEF və Dünya Bankı tərəfindən məktəblərin bağlanması ilə əlaqədar təhsil sahəsində milli tədbirlərə birgə baxış keçirilib. 93 ölkənin təhsil nazirliklərinin cavabları göstərir ki, təhsil sistemləri bütün şagirdləri təhsillə əhatə etmək və məktəbə qaytarmaq üçün rəqəmsal təlim metodlarının gücləndirilməsi; təhsilin keyfiyyəti və xərcləri haqqında aidiylər dialoq; təhsil sistemlərinin davamlılığının artırılmasına və uzunmüddətli investisiya qoyuluşu üzrə razılaşdırılmış səylər göstərilir.

Oruc MUSTAFAYEV

